

guerra, com també continua el seu humorisme lligat a l'antisentimentalisme, que té un exponent claríssim a «L'amor de l'home» (*Vacances pagades*), on es veu estretament lligat a la desmitificació: «Humilitat,

germans! Desenganyem-nos. / És així, pel que es veu, l'amor de l'home» (vs. 40-41) .

JORDI MARRUGAT

Dos tipus d'oracions exclamatives en català, per Xavier Villalba

El català té una varietat de construcció exclamativa molt peculiar en el context de les llengües romàniques. En dono exemples en (1):

- (1) a. I mira que n'és, de fàcil, arreglar les coses parlant! [*Regió 7 Digital*, Fòrum *La E d'Espanya serà l'únic distintiu que duran les noves matricules dels vehicles* (<http://www.regio7.com/matricula.htm>).]
- b. Que n'és, de difícil, arribar a tocar una estrella! Però que n'és, de senzill, si ens la trobem damunt la sorra! [Josep Maria Busquets i Fontanals, *La biblioteca: el motor de la seva pròpia història*, «Biblioteconomia i Documentació», núm. 4 (juny de 2000).]
- c. Que en som de lluny, no us sembla, d'aquesta concepció col·lectiva i gai-

rebé «col·lectivista» de la literatura que ens és demanat d'acceptar! [Just Cabot, *El món dels llibres*, 1929.]

El que fa interessant aquesta construcció, que per comoditat anomenaré *exclamativa-A*, és la presència del clíctic partitiu *en/ne* i la introducció de l'adjectiu mitjançant la preposició *de*.¹ A més, en aquesta construcció es planteja un problema ortogràfic: la conveniència de separar l'adjectiu de la resta de l'oració mitjançant una coma. Evidentment, ultra l'interès intrínsec que pugui tenir una qüestió d'aquesta mena, no és pas l'ortografia d'aquesta construcció el que ens preocuparà, sinó les implicacions sintàctiques que se'n deriven. Així, com discutirem a bastament a la primera part d'aquest article, la pràctica d'inserir una coma és indicatiu d'una anàlisi sintàctica determinada, concretament d'una que considera que l'adjectiu està dislocat a

* Vull agrair els comentaris d'Anna Bartra, Albert Fontich, Sílvia Planas Morales i Joan Solà, que han contribuït a millorar aquest article. Cap d'ells, però, no és responsable dels errors que hi pugui haver. La recerca difosa aquí ha rebut el suport parcial de les ajudes PB96-1199-C04-02 i BFF2000-0403-C02-01 (Ministerio de Ciencia y Tecnología), i 1997 SGR 00033, 1998 XT00065 i 2000 XT00032 (Generalitat de Catalunya) concedides al Grup de Gramàtica Teòrica de la Universitat Autònoma de Barcelona.

1. No és en absolut evident que es tracti de la preposició *de* pròpiament dita i hi ha bons arguments (vegeu BARTRA 1986, MARTÍ 1995) per considerar que és un marcador associat a la partitivitat. No obstant això, al llarg del text faré servir la denominació tradicional per comoditat.

la dreta —d'aquí l'aparició de la preposició *de* i del correlat pronominal *en/ne*.

En aquest article, però, voldria suggerir una anàlisi ben diferent. Concretament, proposaré que, malgrat les aparences, l'adjectiu no apareix dislocat i que caldria assumir una anàlisi paral·lela a la de la construcció exclamativa afí que exemplifico tot seguit:

(2) Com és de car, aquest vi!

En aquest cas, la manca del clíctic partitiu *en/ne* ha portat a considerar que, tot i que va introduït per la preposició *de*, l'adjectiu no està dislocat i doncs no ha d'anar separat de la resta de l'oració per una coma. Per comoditat, em referiré a aquesta construcció com a *exclamativa-B* per distingir-la de la construcció exclamativa exemplificada en (1).

L'article està organitzat de la manera següent. En la primera part, presento els (escassos) comentaris sobre les exclamatives-A que trobem en la bibliografia gramatical catalana. En la segona part faig una descripció paral·lela de les exclamatives-A i de les exclamatives-B, tot mostrant que el comportament de l'adjectiu ponderat no s'ajusta al que esperaríem d'un dislocat a la dreta en cap de les dues construccions. Finalment, la tercera part planteja una nova línia d'anàlisi unitària alhora que apunta alguns problemes pendents de solució.

1. ELS ANTECEDENTS

En català són abundosos els exemples d'exclamatives-A (extrets del *Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans [http://pdl.iec.es/] i que transcrib respectant-ne l'ortografia però afegint-hi els subratllats per fer més senzilla la localització de la construcció):

- (3) a. ¡Que n'era, de simpàtic, don Enric, amb el seu coll rodó, amb la seva corbata de setí negre a la manera de Rossini, amb el seu barret descomunal ple de pols com el de don Basilio, i amb els pèls del cap i els del bigoti en plena anarquia com l'esquena d'un porc espí! (Josep M. de Sagarra, *Memòries*, 1954).
- b. Contempleu ara vostre ben amat Salvador: ¡que desfigurat apareix, que n'és de ferit, com les seves tempestes i les seves galtes són amarades de la pròpia sang! / Però en un altre sentit, ¡que en són de veritables per nosaltres aquestes paraules: «Veus aquí l' Home!» (Josep Carner, *Meditacions de la Sagrada Passió de N. Sr. Jesucrist*, 1917).
- c. Una crida a l'home Home, germà meu, que n'ets de malaurat! (Josep Rierola i Alibés, *Acció camí vers Déu*, 1959).
- d. Ha creat l'univers tot vessant- hi tressors de saviesa i de bondat, tal com exclama el Salmista: *Oh Senyor, Senyor nostre, que n'és, d'admirable, el vostre nom per tota la terra! Que en són, de grans, les vostres obres, Senyor!* (Justí Bruguera, *Pacem in terris*, 1963).
- e. ¡Que n'és de sublim i d'hermosa aquesta República d'Atenes! (Pompeu Gener, *L'intel·lecte grec antic*, 1905, p. 34, lín. 2).
- f. Que n'era de baconià el pobre mestre de Suïssa! (Diego Ruiz i Rodríguez, *De l'entusiasme com a principi de tota moral futura*, 1907, p. 43, lín. 6).
- g. Ai, que me n'alegro! I que en serem de feliços aquesta tarda! («Papitu», 959, Barcelona 1927).

En aquests exemples destaca la vacil·lació a l'hora de separar l'adjectiu del cos de l'oració mitjançant la coma. Aquest, però, no és un fet tan sorprenent com ho és el

tractament que trobem en la bibliografia especialitzada. Amb comptades excepcions, que comentarem tot seguit, la tradició gramatical catalana ha passat de puntes sobre aquesta construcció i, de fet, únicament podem recollir un seguit d'exemples sense cap comentari, que sovint serveixen per exemplificar un altre fenomen independent.² Com a tret unificador, però, en tots els exemples aportats l'adjectiu apareix sistemàticament separat del cos oracional per una coma (sense cap justificació d'aquest ús), com en les oracions següents:³

- (4) a. No pots afegir-te que n'era, de bau. RUAIX (1975: 54)
- b. Que n'és, de lluny! RUAIX (1975: 54)
- c. ¡Mira que n'arriba a ser, de talòs! SOLA (1994a: § 3.4)
- d. Que n'és, de ruca, la Maria (la mare)! MESTRES ET AL. (1995: VII § 7.4.3)
- e. ¡Sí que n'eren, de salvatges! SOLA/PUJOL (1989: § 1.5)⁴
- f. Que n'has vistes, de coses! (DIEC, *que*²)
- g. Que n'anava, de bonica! (Diccionari català-castellà, Enciclopèdia Catalana, *que*)

Més aclaridor resulta SOLA (1990: ex. 18f), que incorpora l'oració següent enmig

2. No n'he trobat cap esment en BADIA (1962, 1994), BADIA ET AL. (1997), FABRA (1912, 1933, 1956), IIFV (1995), JANÉ (1986), LACREU (1990), MARVA (1968), MOLL (1968), SANCHIS GUARNER (1950) ni VALOR (1977).

3. Lúnica excepció que he pogut trobar és la següent referència en l'obra de Jaume NONELL I MAS, *Análisis fonológico-ortográfico de la lengua catalana antigua y moderna* (Manresa, [s.n.], 1896, p. 59), que cita del *Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans:

També quan es admiratiu; per exemple: ¡Que n'ets de beneyt!, Que'n quèya d'ayga!

4. SOLA (1999) proposarà d'eliminar l'accent de la partícula *si* en aquesta construcció.

d'una discussió sobre els dislocats a la dreta:

- (5) ¡Ai, filla, que en vas, d'equivocada!

De fet, la col·loca just al costat de casos indiscutibles de dislocació a la dreta com els següents (SOLA 1990: ex. 18d, e, g):

- (6) a. Hi hem dinat molt bé, al Set Portes.
- b. Ja les tenim totes, les cartes.
- c. En el fons en Daniel només en té un, de defecte.

Tot i que no s'hi pronuncia de manera explícita, podem concloure que Solà assumeix en aquest treball que l'adjectiu en qüestió està dislocat a la dreta en (5).

Aquesta posició es fa una mica més explícita en VALLDUVÍ (1990: ex. 142), que cita el següent exemple d'un conte de Pau Faner (respecto la transcripció de Vallduví):

- (7) Ah, carall, que *pro*₁ *n*₂'és, de dura₂, de vegades₃, la realitat₁.

En aquest cas, la convenció dels subíndexos ens mostra clarament que hem de considerar *de dura* un dislocat a la dreta que té com a pronom de represa el clític partitiu *en/ne*.

És, però, SOLA (1999) qui s'hi pronuncia de manera clara i inequívoca, bé que sintètica. Considereu els exemples que aporta i el comentari que en fa (corresponen als exs. (2) i (3) de Solà):

- (8) a. ¡Si n'és, de car!
- b. ¡Que n'és, de car!
- (9) a. ¡Si que n'és, de car!
- b. ¡Si que rius!
- c. ¡Si que és lluny!
- d. ¡Si que té diners!
- e. ¡Si que menja de pressa!

El [si] ponderatiu (2, 3) [= (8), (9)] modifica verbs, adjectius, noms, adverbis o expressions equivalents: aquests elements (llevat el verb) es poden trobar desplaçats a la dreta, i aleshores hi ha el pronom *en* i hi posem una coma; cosa que no passa als quatre últims exemples de (3) [= (9)].

SOLA (1999: 233).

També hi fan referència explícita LÓPEZ DEL CASTILLO (1999: 37-38) i WHEELER ET AL. (1999: 498), que aporten els exemples següents:

- (10)a. Si n'és, d'animal! / Que n'arriba a tenir, de barra! LÓPEZ DEL CASTILLO (1999: 37)
 b. Que n'era, de dolent! / Que n'és de pesat, aquest! / Que en són, de lles-tos! WHEELER ET AL. (1999: 489).

Sembla, doncs, que en la tradició gramatical catalana existeix un consens a l'hora d'analitzar les exclamatives-A: presenten dislocació a la dreta d'un adjectiu, que apareix reprès per un clíctic partitiu. No obstant això, en la secció següent plantejo diverses dades que ens suggereixen que el consens es fonamenta en bases poc sòlides.

2. UNA CARACTERITZACIÓ DE LES EXCLAMATIVES-A i B

Hem vist en la secció anterior que la bibliografia gramatical catalana coincideix a considerar l'adjectiu de les exclamatives-A com un dislocat a la dreta que apareix reprès per un clíctic partitiu. No obstant això, malgrat l'aparent senzillesa de la qüestió o precisament per aquest fet, no s'ha mirat de justificar empíricament la validesa d'aquesta opinió general. En aquesta secció, avaluaré les prediccions que fa respecte a la construcció exclamativa i mostraré que, en contra del que hom esperaria, l'adjectiu en qüestió no es comporta com correspondria a un dislocat a la dreta genuí i

que, a més, té un comportament paral·lel al dels adjectius de les exclamatives-B que apareixen exemplificades en (11):

- (11)a. Tots sabeu com és d'important aquesta associació. (DGLC, s.v. *de*)
 b. (M'admira) com ho ha explicat de bé. BADIA (1994: 455)
 c. (Ja saps) com eren de divertides aquelles sessions. BADIA (1994: 456)

La conclusió a què arribarem serà que l'adjectiu introduït per la preposició *de* no es troba dislocat a la dreta ni en les exclamatives-A ni en les exclamatives-B.

1.1. Propietats generals

Malgrat les diferències formals, les exclamatives-A i les exclamatives-B comparteixen dues propietats típiques de totes les oracions exclamatives. En primer lloc, expressen una quantificació de grau extrem sobre la propietat denotada per l'adjectiu. Així, les oracions de (12)a/b reben una interpretació parafraseable mitjançant (12)c:

- (12)a. Que n'és d'intel·ligent aquest gat!
 b. Com és d'intel·ligent aquest gat!
 c. Aquest gat és tan/extremament intel·ligent!

Crucialment, l'adjectiu que apareix modificat en les construccions exclamatives ha de ser graduable, d'on es desprèn la agramaticalitat dels exemples següents, atès que *persa* i *quadrúpede* són adjectius relacionals i, conseqüentment, no graduables:

- (13)a. *Que n'és de persa/quadrúpede aquest gat!
 b. *Com és de persa/quadrúpede aquest gat!
 c. *És tan/extremament persa/quadrúpede aquest gat!

En segon lloc, com van apuntar ELLIOTT (1974) i BOSQUE (1984), entre

altres, un altre tret característic de les construccions exclamatives és que pressuposen la veritat de la proposició que denoten. Així, quan en (14) a/b ens exclamem respecte del grau d'ingenuïtat d'en Pere, estem assumint la proposició «En Pere és ingenu»:

(14)a. Que n'és d'ingenu en Pere! \Rightarrow En Pere és ingenu.

b. Com és d'ingenu en Pere! \Rightarrow En Pere és ingenu.

Aquesta propietat ens explica també la incompatibilitat d'aquestes construccions amb la negació, llevat que li assignem un valor purament expletiu (sobre la negació expletiva vegeu SOLA 1973 i ESPINAL 1997):

(15)a. *Que no n'és d'ingenu en Pere!

b. *Com no és d'ingenu en Pere!

Sobre la caracterització de les oracions exclamatives en contrast amb les interrogatives, vegeu ELLIOTT (1974) i BOSQUE (1984).

2.2. Focus i pressuposició

Acabem de veure que les construccions exclamatives tenen un caràcter factiu. Aquesta propietat presenta punts de contacte amb un altre fenomen com és la partició de la frase en termes de focus i pressuposició (o rema i tema). Si, com hem esmentat a 2.1, en les construccions exclamatives es pressuposa la propietat que denota l'adjectiu, sembla una conclusió plausible que el considerem un dislocat a la dreta, ja que és una qüestió perfectament

establerta que els dislocats a la dreta tenen un valor màximament pressuposicional, és a dir, que el parlant assumeix que formen part del context comunicatiu comú de manera explícita i activa. És important, doncs, de considerar com s'integren les construccions exclamatives que estem estudiant en el context discursiu.

Primer de tot, considereu un context no pressuposicional com el següent, on actuen com a reaccions de sorpresa:⁵

[En un restaurant, llegint la carta de vins, hi trobes un priorat que val 100.000 ptes.]

(16)a. (#)Cony! Que n'és de car aquest vi!

b. #Cony! Si que n'és de car aquest vi!

c. Cony! Com és de car aquest vi!

[Passejant per Barcelona, t'atures davant de l'aparador d'una sabateria.]

(17)a. (#)Cony! Que en són de cares les sabates a Barcelona!

b. #Cony! Si que en són de cares les sabates a Barcelona!

c. Cony! Com són de cares les sabates a Barcelona!

Tot i que no he trobat consens sobre l'adequació de (16)a/(17)a al context donat, sembla que la diferència entre les exclamatives-A i les exclamatives-B no es pot establir de manera clara en termes informatius. Aquest dubte encara resulta més accentuat si atenem a casos com els següents, que són equivalents des d'un punt de vista discursiu:⁶

[En un restaurant, llegint la carta de vins, hi trobes un priorat que val 100.000 ptes.]

(i)#Prou car que és aquest vi!

La qüestió demana un estudi més detallat del que li podem dedicar aquí (vegeu, però, MARINER 1979).

6. Hi ha més dades que apunten en aquesta direcció. Així, SOLA/PUJOL (1989: § 1.5) donen com a paràfrasi de *¡Si que n'eren, de salvatges!* l'oració *¡Que salvatges que eren!* Aquesta equivalència planteja dubtes sobre la naturalesa pressuposada i, doncs, dislocada de l'adjectiu en qüestió.

5. Albert Fontich em comenta que percep un contrast entre (16)a —que no li sembla impossible en un context com el proposat— i (16)b —que li resulta impossible— i suggereix que la partícula *si* sembla demanar una major contextualització. Aquest requeriment podria derivar del valor ponderatiu de la partícula, tal com passa amb elements afins, com *prou*:

(18)A: Guaita. Diu que Aznar farà desaparèixer l'atur en dos anys si el reelegeixen. Serà veritat?

- B: a. Ai fill, que n'ets d'ingenu!
b. Ai fill, si que n'ets d'ingenu!
c. Ai fill, com ets d'ingenu!

(19)A: Han arribat els cosins del poble.

- B: a. Ai fill, que n'és de difícil de tenir un moment de descans!
b. Ai fill, si que n'és de difícil de tenir un moment de descans!
c. Ai fill, com és de difícil de tenir un moment de descans!

En aquests diàlegs, no hi ha dubte que l'adjectiu no ha estat introduït prèviament en el discurs i, tanmateix, trobem una alternança lliure entre les exclamatives-A de (18)a/b i (19)a/b, que presumptament tenen l'adjectiu dislocat, i les exclamatives-B de (18)c i (19)c, que no el disloquen. Sembla, doncs, que l'evidència a favor del caràcter pressuposat de l'adjectiu i, consegüentment, del seu caràcter dislocat és menys sòlida del que podia semblar d'entrada.

Aquest comportament dels presumptes dislocats resulta encara més paradoxal quan el comparem amb el d'un dislocat a la dreta clar, que necessita la introducció de l'adjectiu en el discurs precedent, com s'aprecia en el contrast següent (sobre aquesta qüestió, vegeu VALLDUFÍ 1990 i VILLALBA 2000):

(20)A: Guaita. Diu que Aznar farà desaparèixer l'atur en dos anys si el reelegeixen. Serà veritat?

- B: a. #Ai fill, sí que ho ets, d'ingenu.
(cf. Ai fill, si que ets ingenu.)
b. #Ai fill, ho ets molt, d'ingenu.
(Ai fill, ets molt ingenu.)

(21)A: La Maria és molt ingènua.

- B: Ai fill, tu sí que ho ets, d'ingenu!

Noteu, doncs, que el contrast entre (18) a/b i (19) a/b d'una banda i (20) a/b i (21) de l'altra resulta difícilment explicable si assumim que l'adjectiu de les exclamatives-A està dislocat a la dreta.

En resum, tot i que no hem caracteritzat de manera exhaustiva les construccions exclamatives pel que fa al seu estatus discursiu, l'evidència aportada en aquesta secció, considerada en conjunt, ens permet afirmar que ni els adjectius de les exclamatives-B ni, sobretot, els de les exclamatives-A s'ajusten a les propietats discursives típiques del dislocats a la dreta.

2.3. L'obligatorietat de l'adjectiu

En el paràgraf anterior hem mostrat que els dislocats a la dreta es caracteritzen, des d'un punt de vista discursiu, per tenir una presència altament pressuposicional i explícita en el context discursiu previ. Aquesta propietat té com a conseqüència directa que els dislocats a la dreta siguin opcionals en gran mesura.⁷ Aquest tret queda clarament exemplificat en els diàlegs següents, que corresponen a construccions dislocades a la dreta:

(22)A: Has agafat el llibre?

- B: No l'he vist pas, (el llibre)

(23)A: La Maria és molt ingènua.

- B: Ai fill, tu sí que ho ets, (d'ingenu)!

7. Cal tenir present, però, que hi ha certs tipus de dislocacions a la dreta que no permeten l'omissió dels dislocats, com es mostra en el diàleg següent:

(i)A: He llegit *Guerra i pau*.

B: Jo no el puc sofrir, *(Tolstoï).

En aquest cas el dislocat a la dreta ajuda el parlant a indicar a l'oïdor que ha de fixar la seva atenció en un referent que no era disponible en el discurs immediat però que n'era deduïble (*Guerra i pau* > Tolstoï), la qual cosa fa que la presència del dislocat sigui imprescindible. Vegeu Villalba (2000: cap. 3) per a una discussió més detallada dels diferents usos de la dislocació a la dreta.

Si comparem aquestes construccions amb les construccions exclamatives que ens ocupen, els adjectius no s'ajusten al comportament dels veritables dislocats, ja que són obligatoris:

(24)A: La Maria és molt ingènua.

B: a. *Que n'és!

b. *Si que n'és!⁸

c. *Com és!⁹

Sembla, doncs, que l'adjectiu presenta un comportament idèntic en les exclamatives-A i en les exclamatives-B, i que, a més, contrasta amb el dels veritables adjectius dislocats de (23), dos fets que aporten més evidència en contra de considerar que els adjectius de les exclamatives-A són dislocats a la dreta.

2.4. La perifèria dreta I: les codes

És un fet prou conegut (vegeu VALLDUVÍ 1990, SOLÀ 1990, 1994a) que el focus oracional (l'element més rellevant des d'un punt de vista informatiu) ocupa el límit dret de la frase i que només pot anar seguit per elements dislocats a la dreta, com s'aprecia en els exemples següents:

(25)A: Què va comprar a la llibreria?

B: Hi va comprar [_{focus} el llibre], [_{dislocat} a la llibreria].

(26)A: On va comprar el llibre?

B: El va comprar [_{focus} a la llibreria], [_{dislocat} el llibre].

Aquesta posició fronterera del focus es pot fer més evident amb l'ajuda de certes

8. No s'ha de confondre aquesta oració exclamativa amb una de confirmatòria com la següent:

(i) Si que (n'és / ho és)!, d'ingènua!

9. Obviament, es tracta d'una oració perfectament gramatical en la interpretació (no pertinent) en què es pondera la manera, no pas en la interpretació apuntada en el text, que implica una ponderació del grau d'ingenuïtat.

codes que aporten el punt de vista del parlant i que, com va mostrar VALLDUVÍ (1990), han d'aparèixer necessàriament després del focus oracional. Considereu, doncs, els contrastos següents:

(27)A: Què va comprar a la llibreria?

B: a. Hi va comprar [_{focus} el llibre], [_{coda} punyeta!/collons!]

b. *Hi va comprar [_{coda} punyeta!/collons!] [_{focus} el llibre]

A: On va comprar el llibre?

B: a. El va comprar [_{focus} a la llibreria], [_{coda} punyeta!/collons!]

b. *El va comprar [_{coda} punyeta!/collons!] [_{focus} a la llibreria].

En contrast amb el focus oracional, els dislocats a la dreta sí que poden aparèixer darrere d'aquestes codes o precedir-les, amb lleus variacions segons els parlants i segons la modalitat de la coda:¹⁰

(28)A: Què va comprar a la llibreria?

B: a. Hi va comprar [_{focus} el llibre], [_{coda} punyeta!/collons!] [_{dislocat} a la llibreria]

b. Hi va comprar [_{focus} el llibre], [_{dislocat} a la llibreria], [_{coda} punyeta!/collons!]

A: On va comprar el llibre?

B: a. El va comprar [_{focus} a la llibreria], [_{coda} punyeta!/collons!] [_{dislocat} el llibre]

b. El va comprar [_{focus} a la llibreria], [_{dislocat} el llibre] [_{coda} punyeta!/collons!]

Una vegada establert el valor de les codes *punyeta!/collons!* com a indicadors del límit oracional i més concretament del límit del focus oracional, considerem ara el

10. Agraïxo l'ajuda d'Anna Bartra, Albert Fontich, Jaume Mateu, Sílvia Planas Morales, Gemma Rigau, Jaume Solà i Joan Solà a l'hora d'analitzar aquestes dades.

comportament dels adjectius de les exclamatives-A i B respecte a aquestes codex. Les dades es mostren en (29):

- (29) a. *Que n'és, punyeta/collons, de car!
versus Que n'és de car, punyeta!/collons!
 b. *Si que n'és, punyeta/collons, de car!
versus Si que n'és de car, punyeta!/collons!
 c. *Com és, punyeta/collons, de car!
versus Com és de car, punyeta!/collons!

Una vegada més, el contrast amb les construccions dislocades és claríssim, alhora que no hi ha cap diferència entre els dos tipus d'exclamatives. La conclusió, doncs, s'ajusta al que hem pogut constatar en els paràgrafs anteriors: l'adjectiu d'aquestes construccions exclamatives no és un veritable dislocat a la dreta en cap cas.

2.5. La perifèria dreta II: la interacció amb els dislocats a la dreta

És una propietat ben coneguda de la dislocació a la dreta que els diversos dislocats es poden ordenar de manera lliure (vegeu SOLA 1990, VALLDUVÍ 1990, VILLALBA 1999, 2000):¹¹

(30)A: La vida és molt dura.

B: a. Ah, carall, sí que ho és, de vegades, de dura, la realitat.

11. Aquesta afirmació s'ha de matisar, ja que SOLA (1990) ha mostrat que hi ha preferències per certs ordres, probablement per qüestions prosòdiques.

12. Cal tenir cura de pronunciar les oracions amb l'entonació pertinent, en aquest cas situant l'accent principal i, per tant, el focus oracional sobre el verb, com miren d'indicar les versallesques; altrament, els judicis resulten enganyosos. Noteu, per exemple, que en (31)a/(32)a la pronúncia del constituent *de vegades* com un incís permet fer caure sobre l'adjectiu el focus oracional i produir una oració perfectament gramatical, però on l'adjectiu no és un dislocat a la dreta.

b. Ah, carall, sí que ho és, de vegades, la realitat, de dura.

c. Ah, carall, sí que ho és, la realitat, de vegades, de dura.

d. Ah, carall, sí que ho és, la realitat, de dura, de vegades.

No obstant això, el presumpte dislocat de les construccions exclamatives no es pot permutar amb dislocats a la dreta genuïns. Considereu les oracions següents, construïdes a partir de l'exemple (7):¹²

(31)a. ?Ah, carall, (si) que n'és, de vegades, de dura, la realitat!

b. *Ah, carall, (si) que n'és, de vegades, la realitat, de dura!

c. *Ah, carall, (si) que n'és, la realitat, de vegades, de dura!

d. *Ah, carall, (si) que n'és, la realitat, de dura, de vegades!

(32)a. ?Ah, carall, com és, de vegades, de dura, la realitat.

b. *Ah, carall, com és, de vegades, la realitat, de dura.

c. *Ah, carall, com és, la realitat, de vegades, de dura.

d. *Ah, carall, com és, la realitat, de dura, de vegades.

Novament, la uniformitat de les construccions exclamatives i el contrast amb la construcció dislocada respecte a l'ordre dels elements ens porten a concloure que l'adjectiu de les exclamatives-A no es troba dislocat a la dreta.

2.6. Per què a la dreta?

Com es discuteix de manera exhaustiva a VILLALBA (2000), les condicions d'aparició de la dislocació a la dreta són més estrictes que les de la dislocació a l'esquerra (vegeu per exemple el paràgraf 1.1, més amunt). Generalment, això es reflecteix en el fet que un dislocat a la dreta també pot

aparèixer dislocat a l'esquerra —(33)—, però no necessàriament a l'inrevés —(34):

(33)A: Què va comprar a la llibreria?

B: a. Hi va comprar els llibres, a la llibreria.

b. A la llibreria, hi va comprar els llibres.

(34)A: On va comprar els llibres?

B: a. #La va comprar a la llibreria, la novel·la.

b. La novel·la, la va comprar a la llibreria.

Per tant, si controlem possibles factors distorsionadors, hem d'esperar que els presumptes dislocats a la dreta de les exclamatives-A es puguin dislocar a l'esquerra. La predicció, però, no es compleix:

(35)A: Guaita. Diu que Aznar farà desaparèixer l'atur en dos anys si el reelegeixen. Serà veritat?

B: a. *Ai fill, d'ingenu, (si) que n'ets! (cf. Ai fill, (si) que n'ets d'ingenu!)

b. *Ai fill, d'ingenu, com ets! (cf. Ai fill, com ets d'ingenu!)

Hom podria adduir que el problema té a veure amb una incompatibilitat estructural entre la construcció exclamativa i els dislocats a l'esquerra, però aquesta objecció no sembla fonamentada, atesa l'existència d'oracions gramaticals com les següents:

(36)a. Ai fill, la Maria, (si) que n'és d'ingènua, la pobra!

b. Ai fill, la Maria, en aquestes qüestions, (si) que n'és d'ingènua, la pobra!

c. Ai fill, en aquestes qüestions, la Maria, com és d'ingènua, la pobra!

13. Coherentment, proposo d'estendre el tractament ortogràfic que han rebut les exclamatives-B —no inserir cap coma entre l'adjectiu i la resta de l'oració— a les exclamatives-A.

Les dades, novament, ens porten a concloure que l'adjectiu de les construccions exclamatives no és en cap cas un dislocat a la dreta genuí.

3. UNA NOVA PROPOSTA

Tota l'evidència empírica aportada en la secció anterior ens ha portat en una mateixa direcció: l'adjectiu que trobem en les exclamatives-A —(37)a— i en les exclamatives-B —(37)b— no està dislocat a la dreta:¹³

(37)a. (Si) que n'és de car(,) aquest vi!

b. Com és de car(,) aquest vi!

Aquesta conclusió planteja dues qüestions inexcusables:

A) Per què l'adjectiu va precedit de la preposició *de*?

B) Quina és la font del clític partitiu *en/ne* en les exclamatives-A?

Tot i que no ens podrem estendre sobre aquestes qüestions, ja que demanen una elaboració teòrica excessivament complexa i un espai del qual no disposem (vegeu però VILLALBA 2001), considerem-les breument per separat.

3.1. La preposició *de*

A la secció 2 hem demostrat que la presència de la preposició *de* en les construccions exclamatives sota estudi no és conseqüència de la dislocació de l'adjectiu. Quina és, doncs, la seva funció? El que vull proposar en aquesta secció és que l'origen d'aquesta preposició s'ha de buscar en l'estructura de modificació de grau que conté la construcció exclamativa.

La primera dificultat que cal superar té a veure amb el fet que en català la modifi-

cació de grau dels adjectius no fa servir la preposició *de*:

- (38)a. Ets molt (*d')intel·ligent.
b. Ets massa (*d')intel·ligent.

Aquest fet sembla decisiu per negar una relació directa entre la quantificació de grau i la presència de la preposició *de*. No obstant això, noteu que la preposició *de* apareix en construccions amb valor quantificatiu, com ara les concessives condicionals:

- (39)a. Sigui com sigui de car aquest restaurant, hi penso anar a dinar.

A més, en aquest punt resulta interessant la comparació amb altres llengües romàniques. D'una banda, trobem que en romanès els equivalents de les oracions de (38) són perfectament gramaticals (exs. citats en CORVER 2000):

- (40)a. Ion e extrem de înalt
lit. 'Ion és extremament d'alt.'
b. Maria e enorm de fericită.
lit. 'Maria és enormement de feliç.'

Com és esperable, el romanès també té exclamatives-B:¹⁴

- (41)a. Cît de frumoasă e Maria!
lit. 'Com de bella és Maria!'
b. Cît e Maria de frumoasă!
'Com és la Maria de bella!'

La correlació entre la modificació de grau de l'adjectiu i la preposició *de* també es manifesta en castellà, concretament en l'exclamativa-B equivalent, que exemplifi-

co en (42)a, i en la construcció ponderativa de (42)b:

- (42)a. ¡Cómo es Juan de alto! [BOSQUE 1984: ex. 46b]
b. ¡Eran de fuertes ...! / ¡Juan tiene la nariz de grande ...! [GUTIÉRREZ-REXACH 1999: ex. 41]

La construcció ponderativa de (42)b va associada a una entonació suspesa que es vol representar mitjançant els punts suspensius i té una interpretació de quantificació de grau extrem ('Eren tan forts!', 'Té el nas tan gran!').¹⁵

Amb tota aquesta evidència empírica en ment, no sembla tan agosarat suggerir, encara que de forma provisional, que la presència de la preposició *de* va lligada a la quantificació de l'operador exclamatiu i no pas a una suposada dislocació de l'adjectiu.

3.2. *El clític partitiu en/ne*

El segon cap que ens queda per lligar afecta el clític partitiu *en/ne*, que hem assumit que *no* és el correlat pronominal de l'adjectiu presumptament dislocat. L'anàlisi que voldria esbossar aquí és que el clític contribueix a donar contingut —i.e. legitimar— a l'operador exclamatiu nul de les exclamatives-A. En altres termes, suggerixo que l'estructura d'aquestes construccions hauria de ser semblant a la de (43)a, en què el modificador de grau exclamatiu —OP— s'ha desplaçat a la posició d'especificador de SC, de manera paral·lela al *com* de les exclamatives-B de (43)b i als mots exclamatius de les construccions de (43)c:

14. Noteu que les exclamatives-B del romanès admeten el desplaçament de l'adjectiu juntament amb l'operador exclamatiu *cît*. En català, aquesta possibilitat està restringida a la versió interrogativa:

(i) Com d'alta és la Maria?

15. De fet, podríem assumir de manera un pèl agosarada que en aquesta construcció el modificador de grau exclamatiu té com a representació fonològica no pas una seqüència de fonemes sinó un contorn entonatiu.

- (43)a. [_{SC} OP_i *que* [_{SFlex} *n'ets* [_{SAdj} t_i d'*intel·ligent*]]]]
 b. [_{SC} *com*_i [_{SFlex} *ets* [_{SAdj} t_i d'*intel·ligent*]]]]
 c. [_{SC} [_{SA} *que intel·ligent*]_i *que* [_{SFlex} *ets* t_i]]]

El supòsit que les exclamatives-A formen una estructura de moviment té un clar suport empíric en el comportament d'aquestes construccions en les coordinacions. És un fet ben conegut que les estructures coordinades són il·les per a l'extracció, llevat que sigui de cap a cap, és a dir, que s'apliqui en tots dos coordinats alhora. Com esperaríem d'una estructura de moviment, les exclamatives-A i B tenen aquesta restricció, com s'aprecia en el contrast entre l'extracció de cap a cap de (44) i l'extracció del primer coordinat únicament de (45):

- (44)a. Que n'és de ximple en Pere i d'intel·ligent la Maria!
 b. Com és de ximple en Pere i d'intel·ligent la Maria!
 (45)a. *Que n'és de ximple en Pere i gens intel·ligent la Maria!
 b. *Com és de ximple en Pere i gens intel·ligent la Maria!

Un segon aspecte de l'anàlisi de (43) que mereix comentari és el supòsit que en les exclamatives-A *que* no és pas l'adverbi exclamatiu sinó la mateixa conjunció que trobem en les formes interrogatives totals (*Que vindràs?*) o en les oracions exhortatives (*Que vingui i veurà el pa que es dona*). Tot i que es tracta d'una qüestió molt debatuda (vegeu BRUCART 1991 i TORREGO 1988 per a casos semblants en castellà), hi ha certa evidència empírica que podria donar-hi suport. Considereu el contrast següent:

- (46)a. *Que diuen que n'és d'ingenu!
 b. ?Com diuen que és d'ingenu!
 c. Que ingenu que diuen que és!

Les exclamatives-A no són bones quan l'extracció es fa des d'una subordinada. Si assumim que en tots els casos tenim el moviment d'un mot exclamatiu —*que* en (46)a, *com* en (46)b i *que ingenu* en (46)c—, no tenim cap criteri per donar compte de la agramaticalitat de (46)a. En canvi, si suposem que en aquesta construcció el *que* es mou és un operador buit, tenim un motiu per al contrast, que lliga, a més, amb les restriccions de localitat que afecten els operadors nuls en altres construccions.

4. CONCLUSIÓ

En aquest article hem ofert una nova anàlisi de les construccions exclamatives del tipus *Que n'ets d'ingenu!*, que tradicionalment s'havien analitzat com a casos de dislocació de l'adjectiu, la qual provocava l'aparició de la preposició *de* i del clític partitiu *en/ne*. Segons la caracterització que n'hem fet en la secció 2, les propietats d'aquesta construcció no són gaire diferents de les de les exclamatives del tipus *Com ets d'ingenu!*, especialment pel que fa a l'adjectiu, que, contràriament a les prediccions de l'anàlisi tradicional, no presenta cap dels trets que defineixen un dislocat a la dreta. Com a contraproposta, hem suggerit que la presència de la preposició *de* i del clític partitiu *en/ne* són una conseqüència de l'existència d'una modificació de grau i de la necessitat de donar contingut a un operador exclamatiu nul, respectivament.

XAVIER VILLALBA